

ÇEÇENİSTAN'DA İNSAN HAKLARININ MEVCUT DURUMU¹

YETKİLİLER VE MUHALEFET ARASINDAKİ ÇATIŞMANIN İNSAN HAKLARI DURUMU ÜZERİNE ETKİLERİ

Prof. Dr. Oktay F. Tanrısever²

Mart 2017

¹ Bu rapor, Türkiye’de Sürdürülebilir İltica Kapasitelerinin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Projesi (ASCAP) kapsamında Mart 2017 itibariyle mevcut insan hakları durumu konusunda bilgi sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün bakış açısını ve görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

² Prof. Dr. Oktay F. Tanrısever, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Fakültesi

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	2
1. AÇIKLAMA	3
2. GÖREV TANIMI.....	5
3. GİRİŞ VE ÖZET	6
4. TOPLANAN BİLGİNİN TAKDİMİ	8
4.1. DEMOGRAFİ, KRONOLOJİ, POLİTİKA VE YASAL ÇERÇEVE.....	8
4.2. ÇEÇENİSTAN'DA MUHALEFET VE YETKİLİLER ARASINDAKİ ÇATIŞMA	14
4.3. ÇEÇENİSTAN'DA MEDENİ VE SİYASAL HAKLARIN DURUMU.....	19
4.4. ÇEÇENİSTAN'DA HAPİSHANE KOŞULLARI	24
4.5. YURDA DÖNEN ÇEÇENLERİN DURUMU	27
5. ANALİZ VE SONUÇ	30

KISALTMALAR

ACCORD: Avusturya Ülke Kaynaklı İltica Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi

AI: Uluslararası AF Örgütü

ASSR: Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

COI: Menşe Ülke Bilgisi

ChRI: Çeçen İçkerya Cumhuriyeti

ChR: Çeçen Cumhuriyeti

DAEŞ: Irak ve Şam İslam Devleti (Terörist örgüt)

DGMM: Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

EASO: Avrupa İltica Destek Ofisi

ECRE: Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi

ECtHR: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

FCO: Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı

HRW: İnsan Hakları Gözlem Örgütü

ICMPD: Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi

ODHIR: Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi

OMCT: Dünya İşkence Karşıtı Örgütü

OSCE: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü

RF: Rusya Federasyonu

UK: Birleşik Krallık

UN: Birleşmiş Milletler

US: Amerika Birleşik Devletleri

USDOS: ABD Dışişleri Bakanlığı

1. AÇIKLAMA

Bu rapor, Birleşik Krallık Büyükelçiliği tarafından desteklenen ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ile işbirliği içerisinde Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) tarafından uygulanan “Türkiye’de Sürdürülebilir İltica Kapasitelerinin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Projesi (ASCAP)” kapsamında, Mart 2017 tarihi itibarıyla mevcut insan hakları durumu konusunda bilgi sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Rapordaki bilgiler ICMPD, GİGM veya Birleşik Krallık Büyükelçiliği’nin görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz ve herhangi bir siyasi iddiası bulunmamaktadır.

Raporun yazarı Prof. Dr. Oktay F. Tanrısever ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim görevlisidir. Aynı zamanda aynı üniversitede Bölge Çalışmaları Doktora Programı Başkanı olarak görev yapmaktadır. Prof. Tanrısever University College London Doğu Avrupa ve Slav Çalışmaları Bölümü’nde doktora yapmıştır. Lisans ve Yüksek Lisans derecelerini ise ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünden almıştır. 15 yıldan daha fazla süredir Türkiye'nin komşuları da dâhil olmak üzere Sovyet-sonrası coğrafya ile Orta ve Güney Asya ülkelerindeki bölgesel güvenlik gelişmelerine ilişkin kıdemli güvenlik risk araştırmacısı olarak hizmet vermektedir.

Bu rapor özenle seçilmiş, kamuya açık bilgi kaynaklarına dayanılarak derlenmiştir. Kullanılan tüm kaynakların referansları mevcuttur. Aksi bildirilmediği sürece, sunulan tüm bilgiler, ihtilafsız/bariz olaylar haricinde, çapraz olarak kontrol edilmiştir.

Raporda sunulan bilgiler belirli bir süre dâhilinde azami derecede özenle araştırılmış, değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Bununla beraber bu doküman geniş kapsamlı ve ilgili tüm ayrıntıları içermek üzere hazırlanmamıştır. Eğer belirli bir olay, kişi veya kurumdan raporda bahsedilmemişse, bu durum olayın cereyan etmediği veya o kişi ya da kurumun mevcut olmadığı anlamına gelmemektedir.

Bu rapor Türkiye’de 31 Mart 2017 tarihinde tamamlanmıştır. Bu tarihten daha sonra gerçekleşen olaylar bu rapora dâhil edilmemiştir.

Raporun metodolojisi, temel olarak masa başı araştırmadır. Avusturya Menşee Ülke ve İltica Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi (ACCORD) MÜB standartları ve Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO) MÜB rapor şablonu gözetilmiştir.

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
GÖÇ İDARESİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ULUSLARARASI KORUMA DAİRESİ BAŞKANLIĞI

www.kure.goc.gov.tr

2. GÖREV TANIMI

Raporun amacı, Çeçenistan'daki mevcut insan hakları durumu konusunda, belirlenen başlıklar altında, bilgi sağlamaktır. Rapor özellikle, Çeçenistan'da yetkililer ile siyasi ve silahlı muhalefet arasındaki çatışmanın insan hakları ve inanç özgürlüğü durumu üzerine etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlar.

Rapor, şu araştırma sorularına odaklanır:

1. Demografik yapı hakkında bilgi ve mevcut hükümetin kurulumuna kadarki tarihi sürecin kısa bir kronolojisi dâhil Çeçenistan'ın ülke profili nedir?
2. Siyasal yapı, anayasa ve ceza kanunu ve devlet gücünün yasama, yürütme ve yargı organlarının işleyişi ve sorunlarının temel özellikleri nelerdir?
3. Çeçenistan'da dini yaşam, inanç özgürlüğü, ana dinler, dini kurum ve kuruluşların ana özellikleri nelerdir?
4. Siyasal ve silahlı muhalefet, bunların talepleri, çatışma alanları ve Rusya'daki Vladimir Putin ile Çeçenistan'daki Ramzan Kadyrov hükümetleri arasındaki ilişki ve anlaşmazlıkların yoğunluğu ve sürekliliğinin temel özellikleri nelerdir?
5. Mevcut hükümetin muhalif grupların üyelerine karşı cezai yaptırımlarının yasal ve yasa dışı yönleri nelerdir?
6. Mevcut hükümet ile güvenlik güçlerinin muhalif grupların üyesi olduğundan şüphelenilen kişiler ve üyelerin akrabalarına karşı uygulamaları nelerdir?
7. Yabancı bir ülkede eğitim alıp veya çalışıp gönüllü şekilde yurda dönen Çeçenler veya yabancı ülkeler tarafından Çeçenistan'a sınır dışı edilen insanlar için potansiyel riskler nelerdir?
8. Çeçenistan'da hapisane koşulları nasıldır?

Diğer ülkelerin vatandaşları hakkındaki konulara ilişkin bilgi ve Çeçenistan'ın Rusya Federasyonu ile ilişkileri dâhil daha geniş bölgesel güvenlik konuları hariç bırakılacaktır.

3. GİRİŞ VE ÖZET

Bu menşe ülke bilgi notu, Çeçenistan'ın sosyo-politik ve yasal çerçevesi ile Çeçenistan'da yetkililer ve muhalif gruplar arasındaki çatışmanın insan hakları ve inanç özgürlüğü durumu üzerine etkisi üzerine bilgi sağlar. Çeçenistan nüfusu ağırlıklı olarak etnik Çeçenler ile azınlık etnik gruplar olan Ruslar, Kumıklar ve İnguş halkından oluşmaktadır. 1999 yılı İkinci Çeçen savaşını müteakiben Rusya Federasyonu'na zorla entegre edilen federal bir birim olarak, Çeçenistan'daki devlet gücünün yasama, yürütme ve yargı organları Moskova'ya sadık ve Devlet Başkanı Ramzan Kadyrov tarafından yönetilen kişilerce sıkı şekilde kontrol edilmektedir. Birbirleriyle uyumlulaştırılmamış olan Rusya'nın federal ve Çeçenistan'ın cumhuriyet hukuk sistemlerinin bir arada uygulanmasından dolayı yasalar arasında çelişkiler ve boşluklar ortaya çıktığından, Kadyrov liderliği insan hakları ve inanç özgürlüğünü yasalardaki boşlukları kullanarak ve/veya yasaları uygulamamak suretiyle ihlal edebilmektedir.

Rapor göstermektedir ki, Çeçenistan'daki ve Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kafkasya bölgesine komşu kısımlarındaki süregelen çatışma, Rusya Federasyonu Kuzey Kafkasya bölgesindeki diğer Müslüman çoğunluğa sahip bölgeler ile birlikte Çeçenistan'ın tam bağımsızlığını gerçekleştirmek için Çeçenistan'daki politik ve silahlı muhalefetin uzun soluklu taleplerinden kaynaklanmaktadır. Zaman zaman şiddetli hale gelmesine rağmen bu çatışma 1990 başları ve 2000 başları arasındaki süreçle mukayese edildiğinde şu anda o kadar yoğun değildir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e sadık ve yakın olan Çeçenistan'ın Ramzan Kadyrov hükümeti, şiddet içeren faaliyetlere müdahil oldukları teyit edilmeksizin Çeçenistan'daki muhalif grupların doğrulanmış ve şüphelenilen üyeleri ile bunların yakınlarına karşı oldukça sert yasal ve yasa dışı cezai önlemler alma konusunda hevesli olmuştur.

Çeçenistan'daki medeni ve politik haklara ilişkin olarak rapor, Çeçenistan'da insan haklarının geniş ve sistematik ihlalinin mevcut olduğunu göstermektedir. İnsan hakları ihlalleri, keyfi gözaltılar, işkence, adam kaçırmaya, ölüm tehdidi ile yakınlarla yönelik fiziksel şiddet biçimlerini almaktadır. Benzer şekilde, Kadyrov liderliğinin bakış açısına muhalif dini gruplar

da, Çeçenistan'daki tüm yetki dışı dini faaliyet biçimlerini mücrimleştirmek için kullanılan belirsiz bir terim olan "dini aşırıcular" olarak etiketlenmişlerdir. Rapor ayrıca, Çeçenistan'daki kötü hapisane koşullarına ilişkin bilgi sunmaktadır. Son ama önemli olarak ise, rapor yabancı bir ülkede eğitim alıp veya çalışıp gönüllü şekilde yurda dönen Çeçenler veya yabancı ülkeler tarafından Çeçenistan'a sınır dışı edilen insanlar için potansiyel riskler konusunda toplanan bilgileri sunmaktadır.

Rapor, muhalefet ve yetkililer arasındaki süregelen çatışmanın Çeçenistan'daki zayıf medeni ve siyasi haklar durumu ile hapisane koşulları üzerinde büyük ölçüde negatif etkiye sahip olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Çeçenistan'daki şu gruplara yönelik olarak ciddi bir zulüm riski bulunmaktadır: birincisi, herhangi bir terörist faaliyete katılımına ilişkin güvenilir kanıt bulunmamasına rağmen politik hedef gösterilmiş, şiddete başvurmeyen Çeçen kişiler; ikincisi, bu tür politik hedef gösterilmiş şiddete başvurmeyen kişilerin akrabaları; üçüncüsü, "dini aşırıcular" olarak etiketlenmiş dini grupların şiddete başvurmeyen üyeleri; Çeçenistan'daki veya Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerindeki Çeçen tutuklu ve mahkumların koşulları; Son dönemde Çeçenistan'da eşcinsellere karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlallerine ilişkin iddialar ve, son olarak, yurda dönen Çeçenler.

4. TOPLANAN BİLGİNİN TAKDİMİ

4.1. DEMOGRAFİ, KRONOLOJİ, POLİTİKA VE YASAL ÇERÇEVE

Çeçenistan yani Çeçenlerin ülkesi Rusya Federasyonu'nun (RF) Kuzey Kafkasya bölgesinde bulunmaktadır. Çeçenistan'daki insan haklarının durumu diğer Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri'ndeki insan haklarının durumu ile bazı açılardan benzerlik gösterse de, sadece Çeçen ayrılıkçılarının 1990'lı yıllarda Çeçenistan'ın büyük bölümünü Moskova'ya rağmen fiilen bağımsız bir şekilde yönetmiş olmaları ve diğer Kuzey Kafkas halklarına göre Çeçenler arasında Rusya'nın federal yönetiminden bağımsız olma düşüncesinin çok güçlü bir destek bulmasından dolayı, Çeçenistan'daki Çeçenler Rusya'nın federal otoriteleri ve onların Çeçenistan'daki müttefikleri tarafından özellikle kendilerine karşı bir çok insan hakları ihlalleri gerçekleştirildiğini iddia etmektedirler. Bu iddiaların özellikle Çeçenistan'daki duruma yoğunlaşması nedeniyle, bu rapor sadece Çeçenistan'daki insan haklarının durumuna odaklanmaktadır.

Rusya anayasası ve mevcut Çeçenistan anayasasına göre, Çeçenistan'ın resmi adı Çeçenistan Cumhuriyetidir (ChR). Öte yandan, ayrılık yanlısı Çeçenler ülkelerine İçkerya veya Çeçen İçkerya Cumhuriyeti (ChRI) demektedir. Çeçenler Kuzey Kafkasların yerel haklarından biridir. 'Çeçen' ismi Ruslar tarafından 16. yüzyılda bir Çeçen yerleşimine dayanarak (Çeçen-aul) verilmesine rağmen, Çeçenler kendilerini bireysel olarak Nuokhchuo, toplu olarak Nuokhchi olarak adlandırırlar. İnguş diline benzer şekilde, Çeçen dili Vaynahlar dil ailesinin bir parçasıdır.³

Demografik olarak, Çeçenistan nüfusu esas olarak etnik Çeçenlerden oluşmaktadır. Rusya Federasyonu 2010 nüfus sayım sonuçlarına göre Rusya Federasyonu'ndaki 1,430,000 kişi kendini etnik Çeçen olarak tanımlamıştır. Buna ek olarak, Çeçenistan toplam nüfusu 1,268,989 olarak bildirilmiştir ki bunun 1,206,551'i (%95'ten nispeten daha fazla) kendini etnik Çeçen olarak tanımlamıştır. Etnik Ruslar ikinci en büyük etnik grup olarak 24,382

³ Oktay F. Tanrısever, "The Battle for Chechnia: Russia Confronts Chechen Secessionism (1989-1999)", Geliştirilen METU Çalışmaları, cilt 27, Numaralar 3-4, 2000, sf.321-348.

kişiyile nüfusun hemen hemen %2'sini oluşturmaktadır. Kumıklar 12,221 olan nüfuslarıyla Çeçenistan toplam nüfusunun %1'ini oluşturmaktadır. 2010'da toplam Çeçenistan toplam nüfusunun %0.1'ini oluşturan sadece 1,296'lık bir İnguş nüfus vardır.⁴

Çeçenistan'daki nüfusun artışında ve Çeçenleşmesinde gözle görülür bir demografik artış vardır. Toplam Çeçenistan nüfusu da, etnik Çeçenlerin toplam Çeçenistan nüfusu içerisindeki payı da, İkinci Dünya Savaşı sırasında kitleler halinde sürgüne gönderilmelerini müteakiben 1957'de Çeçenlerin anayurtlarına geri dönmelerine izin verildiğinden bu yana sürekli olarak artmıştır. Çeçenlerin nüfusu 1959'da 419,000'i, 1989'da 957,000'i geçmiştir. 1989'daki son Sovyet nüfus sayımı sonuçlarına göre mevcut Çeçenistan sınırları içinde 1,084,000 nüfus vardı ve bu nüfus 715,000 Çeçen, 269,000 etnik Rus ve 25,000 İnguş halkından oluşmaktaydı. 1989'da Sovyetler Birliği'ndeki Çeçenlerin hemen hemen dörtte biri Çeçenistan dışında yaşamaktaydı.⁵

Çeçen Cumhuriyeti'nin (ChR) mevcut hükümetinin kurulumuna kadarki tarihi gelişmelerin **kronolojisine**, Çeçenler ve Çeçenistan'daki Rus hükmü arasındaki gerilimler damgasını vurmuştur. 16. yüzyılda başlayan Çeçenlerin yerleşik hayata geçişleri, 17. yüzyıl sonrasında İslam'ı kabul endişeleriyle de örtüşmüştür. Kuzey Kafkasya boyunca 18. yüzyılda benzer süreçlerin gelişimiyle tüm dağ halklarının lideri olarak Şeyh Mansur, Çeçenler de dâhil olmak üzere Kuzey Kafkasya halklarının çoğunu 1785'e dek Kuzey Kafkasya'ya kadar olan Rus emperyal genişlemesine karşı birleştirmiştir. Şey Şamil, 1824'de Rus İmparatorluğu'na karşı Kuzey Kafkasya direnişinin organize etme konusunda Şeyh Mansur'un izinden gitmiştir. Şeyh Şamil tarafından yönetilen Kuzey Kafkasya güçlerine karşı Rus ordusunun büyük zaferini müteakiben Çeçenistan Rusya tarafından 1859'da ele geçirilmiştir. Rus hükmüne karşı dönemsel isyanlar, Rus General Denikin'in güçleri 1919 sonbaharında yenilgiye uğratıldığında, 1919'da Şeyh Uzun Hacı'nın liderliği altında Çeçenistan ve Kuzey Batı Dağıstan'ın 'Kuzey Kafkas Emirliği' olarak resmi ilanı ile sonuçlanmıştır.⁶

⁴ “Vserossiiskaia perepis' naseleniia”,

http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm [16.03.2017]

⁵ Paul Henze, “The Demography of the Caucasus According to 1989 Soviet Census Data”, *Central Asian Survey*, cilt 10, Numaralar 1/2, sf.147-70.

⁶ Oktay F. Tanrısever, “The Battle for Chechnia: Russia Confronts Chechen Secessionism (1989-1999)”, Geliştirilen METU Çalışmaları, cilt 27, Numaralar 3-4, 2000, sf.321-348.

Bolşevikler 'Kuzey Kafkasya Emirliğini', 1922'de Kabardino-Balkar, İnguş ve Çeçen Özerk Bölgeleri'ne bölmek için 1921'de Dağ Özerk Cumhuriyeti'ne dönüştürmüştür. Çeçen ve İnguş Özerk Bölgeleri, 1936'da Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (ASSR) statüsüne yükseltilmek üzere 1934'de birleştirilmiştir. 1944'de Çeçen-İnguş ASSR kaldırılmış ve Çeçenler ile İnguş halkı, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi güçleriyle sözde işbirliklerine ceza olarak, Orta Asya'ya sürülmüşlerdir. Çeçen-İnguş ASSR, Çeçen ve İnguş'ların anayurtlarına 1957'de dönmeleriyle eski haline getirilmiştir.⁷

1990'da Dzhokhar Dudayev liderliği altında Çeçen Halkları Kongresi'nin kurulmasını takiben 1 Aralık 1991'de Dzhokhar Dudayev başkanlığı altında Çeçen İçkerya Cumhuriyeti'nin (ChRI) resmi ilanı ile Çeçenistan'ın bağımsızlığı ilan edilmiştir. Bağımsız Çeçenistan'ı 3 sene tolere ettikten sonra Boris Yeltsin başkanlığı altındaki Rusya, Aralık 1994'te Birinci Çeçen Savaşı'nı başlatmıştır.⁸ Savaş, Ağustos 1996'da sona ermiş, 12 Mayıs 1997'de Rusya Federasyonu ile Çeçen İçkerya Cumhuriyeti arasında Barış Antlaşması imzalanmıştır.⁹

Ancak, Çeçenistan'daki artan istikrarsızlık, cumhuriyetin çeşitli kısımlarındaki savaş lordlarının ortaya çıkmasına neden olarak Moskova'ya 'Dağıstan ve Çeçenistan'daki düzenin tekrar sağlanması' bahanesini vermiş ve Ağustos 1999'da İkinci Çeçen Savaşı'nın başlangıcını getirmiştir. Moskova, Çeçenistan'ın çoğu kısmını 2000 yazına kadar geniş insan hakları ihlalleriyle kontrol etmiştir.¹⁰ Uluslararası STK olan İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün İnguşetya'da bulunan araştırmacısı Peter Bouckaert'in 29 Şubat 2000'de ABD Dış İlişkiler Senato Komitesi önündeki ifadesine göre İkinci Çeçen Savaşı esnasında Rusların insan

⁷ A.g.e.

⁸ Birinci Çeçen Savaşı hakkında ayrıntılı bilgiler şurada bulunabilir: Anatol Lieven, *Chechnya: Tombstone of Russian Power*, New Haven: Yale University Press, 1998.

⁹ "Dogovor o mire i printsipakh vzaimootnoshenii mezhdru Rossiiskoi Federatsiei i Chechenskoii Respublikoi Ichkeriia", I. N. Eremenko ve Iu. D. Novikov (basımlar), *Rossiia i Chechnia (1990-1997 gody), Dokumenty svidetel'stvuiut*, Moskova: Dukhovnoe nasledie, 1997, sf. 5.

¹⁰ Oktay F. Tanrısever, "Russian Nationalism and Moscow's Violations of Human Rights in the Second Chechen War", *Human Rights Review*, Nisan-Haziran 2001, sf. 117-127.

hakları ihlalleri, sivil alanların fark gözetmeyen bombalanması, katliamlar, işkence ve keyfi tutuklamaları kapsamıştır.¹¹

Çeçenistan'daki mevcut politik rejim, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in ayrılıkçı Çeçen İçkerya Cumhuriyeti (ChRI) hükmü altındaki Groznyi'nin Müftüsü Akhmad Kadyrov'u Rus kontrollü Çeçen Cumhuriyeti'nin (ChR) başına getirdiği 2000 yazından bu yana evrim geçirmiştir. Akhmad Kadyrov silahlı muhalefet tarafından 2004 Mayıs'ında öldürülene dek dört seneye yakın süre Çeçenistan'ı yönetmiştir. Akhmad Kadyrov'un oğlu Ramzan babasının yerine hemen geçemedi çünkü 2004'te 27 yaşındaydı, dolayısıyla Çeçen başkanlığı için yaş sınırı olan minimum 30 yaşın altındaydı. Bu nedenle, 2007'deki 30. yaş gününden kısa bir süre sonra Çeçenistan Başkanlığı'na Ramzan Kadyrov'un atanmasına kadar, Çeçenistan İçişleri Bakanı olan Alu Alkhanov bir sonraki Rus yanlısı Çeçenistan başkanı olarak hizmet etmiştir.¹²

Çeçenistan'daki mevcut siyasi ortam, Ramzan Kadyrov'un siyasi liderliği ve Çeçenistan'da "Kadirovistler" ya da "Kadyrov'un takipçileri" olarak bilinen ona sadık kişiler üzerinden Rusya'nın Çeçenler üzerindeki askeri kontrolünün özelliklerini yansıtır. Esasında, Çeçenistan devlet gücünün yasama, yürütme ve yargı organları, mevcut Çeçenistan Başkanı Ramzan Kadyrov tarafından, kendisine sadakatle bağlı kişilerden oluşan ağ aracılığıyla, kontrol edilmektedir.¹³ Moskova'daki Rusya Beşeri Bilimler Devlet Üniversitesi'nde Kuzey Kafkasya alanındaki güvenlik konuları üzerinde tanınmış bir uzman olan Dr. Sergey Markedonov, Ramzan Kadyrov'un özerk durumunun esasen gayri resmi olduğunu ve anayasal olarak tasdik edilmediğini düşünmektedir.¹⁴ Bu gayri resmi durum Tataristan gibi başka cumhuriyetler de de ortaya çıkmış olan yasal boşluklardan kaynaklanmaktadır. Çeçenistan Cumhuriyetinin Parlamentosu bazı konularda federal kanunlarla çelişen kanunları kabul edip

¹¹ Peter Bouckaert, "War Crimes In Chechnya and the Response of the West," 29 Şubat 2000'de ABD Dış İlişkiler Senato Komitesi Önündeki İfadesi. Mevcut: <https://www.hrw.org/news/2000/02/29/war-crimes-chechnya-and-response-west> [16.03.2017]

¹² John Russell, "Ramzan Kadyrov's Illiberal Peace in Chechnya", : Chechnya at War and Beyond, basımlar, A.L. Huérou, ve diğerleri, Londra ve New York: Routledge, 2014.

¹³ Joshua Yaffa, "Putin's Dragon: Is the ruler of Chechnya out of control?", 8 Şubat 2016, <http://www.newyorker.com/magazine/2016/02/08/putins-dragon> [10.03.2017]

¹⁴ Doçent Doktor ve Kuzey Kafkasya alanındaki güvenlik konuları üzerinde uzman olan Sergey Markedonov, Rusya/ Moskova'daki Rusya Devlet Üniversitesi'nde Beşeri Bilimler alanında çalışmaktadır; e-posta yazışması, [23.03.2017]

uygulayabilmektedir. Böyle yasal çelişki ve boşluklar Rusya'nın federal Anayasa Mahkemesinde dava konusu olmadıkça fiili durum olarak ortaya çıkabilmektedir. Cumhuriyetlerin bu şekildeki gayriresmi uygulamaları Moskova'nın çıkarları ile de uyumlu sonuçlar verdiği durumlarda Moskova bu yasal çelişki ve boşluklara göz yumarak sürdürülmesini yasal olmasa da fiili olarak sağlamaktadır.¹⁵

Cumhurbaşkanı Ramzan Kadyrov, 2007'de Vladimir Putin tarafından Başkan olarak atanmadan önce, babası Akhmad Kadyrov'un silahlı grubunda saha komutanı, Çeçenistan Birinci Başbakan Yardımcısı ve Başbakanı olarak hizmet etmiştir. Ramzan Kadyrov sırasıyla Mart 2007, Mart 2011 ve Eylül 2016'da üç kez Çeçenistan Parlamentosu tarafından Başkan olarak seçilmiştir.¹⁶

2003'ten beri bölgesel bir yasama organı olarak işlev gören Çeçenistan parlamentosu da Ramzan Kadyrov'a sadık kişilerce kontrol edilmektedir.¹⁷ Parlamento'nun çift meclisli yapısı Aralık 2007'de anayasal bir referandumla üst meclis kaldırdığında değişmiştir. Şu anda Çeçenistan'ın tek meclisli parlamentosu vekiller için 41 sandalyeye sahiptir ki bunların 37'si Vladimir Putin liderliğindeki "Birleşik Rusya" partisini temsil ederken diğer 4 milletvekili "Adil Rusya" politik grubuna aittir.¹⁸ Çeçenistan'da Kadyrov'a muhalif olan büyük, bağımsız siyasal bir faaliyet mevcudiyeti rapor edilmemiştir. Joshua Yaffa, Çeçenistan'daki seçimlerin birçok batılı gözlemci tarafından özgür ve tarafsız olarak görülmediğini belirtmektedir.¹⁹

Çeçenistan şu anki meclis başkanı Magomed Daudov, önceki meclis başkanı olan Dukvakha Abdurakhmanov'un ölümünden kısa süre sonra Temmuz 2015'te oy birliğiyle seçilmiştir. Magomed Daudov, eski Çeçenistan devlet başkanlığı dairesinin başı olduğundan

¹⁵ Bkz. *Constitution of the Russian Federation* [Rusya Federasyonu Anayasası], 1993, <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm> ve *Konstitutsiya Chechenskoi Respubliki* [Çeçen Cumhuriyeti Anayasası], 2003, <http://www.chechnyafree.ru/index.php?section=conchechrusandlng=rus>

¹⁶ RFE/RL "Kadyrov inaugurated for another term as Chechnya's leader", Radio Free Europe/Radio Liberty. 5 Ekim 2016, <http://www.rferl.org/a/kadyrov-inaugurated/28034156.html> [12.03.2017]

¹⁷ Joshua Yaffa, "Putin's Dragon: Is the ruler of Chechnya out of control?", 8 Şubat 2016, <http://www.newyorker.com/magazine/2016/02/08/putins-dragon> [10.03.2017]

¹⁸ EASO - Avrupa İltica Destek Ofisi: Russian Federation - State Actors of Protection, 17 Mart 2017 http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1489999668_easocoi-russia-state-actors-of-protection.pdf [18.03.2017]

¹⁹ Joshua Yaffa, "Putin's Dragon: Is the ruler of Chechnya out of control?", 8 Şubat 2016 Mevcut: <http://www.newyorker.com/magazine/2016/02/08/putins-dragon> [10.03.2017]

Cumhurbaşkanı Ramzan Kadyrov'a oldukça yakındır. Eski bir ayrılıkçı savaşçı olan Daudov, 2004'te Ramzan Kadyrov'a sadakatini sunmuştur.²⁰

Çeçenistan yasal çerçevesi ve yargıçların bu çerçevedeki rolü Rusya Federasyonu ve Çeçenistan Anayasaları ve Rusya Federasyonu ceza hukuku ile oluşturulmuştur. Diğer Rusya Federasyonu Cumhuriyetlerinin çoğunda olduğu gibi Çeçenistan, 1993'te kabul edilen Rusya Federasyonu ve 2003'te kabul edilen Çeçenistan Anayasaları ile Rusya Federasyonu'na bağlanmıştır.²¹ Çeçenistan Anayasası'nın 1. Maddesi ifade etmektedir ki Çeçen Cumhuriyeti bölgesi Rusya Federasyonu bölgesinin devredilemez bir parçasıdır. Çeçenistan Anayasası Madde 60, Rusya Federasyonu Anayasası'nın 73. Maddesine uygun olarak, Çeçenistan'ın yalnızca "Rusya Federasyonu'nun yargı yetki alanı ve Rusya Federasyonu ile Çeçen Cumhuriyeti ortak yargı yetkisi altındaki konular dışında" yargı yetkisine sahip olduğunu belirtir.²²

Resmi yasal kurumlara ilaveten örf ve adet hukuku (adat) da Çeçenistan sosyo-kültürel yaşamındaki yasal konuların tespitinde belirleyicidir. *İslami Hukukun (Şeriat)* da Çeçenistan sosyo-ekonomik yaşamındaki çatışmaları çözmek için önemli rol oynadığı bildirilmiştir. Mart 2017 tarihli EASO raporunda belirtildiği üzere, Doğu Çalışmaları Merkezi'nde Rusya uzmanı olan Maciej Falkowski, Çeçenistan fiili yasal sistemini "Çeçen örf ve adet hukuku (adat), Şeriat ve diktatörlüğün bir karışımı" olarak özetlemektedir.²³

Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu raporuna göre, Çeçenistan anayasası eksikliklerine rağmen demokratik anayasasının asgari gereksinimlerini karşılamaktadır. Rapor, tıpkı Rusya Federal Anayasası gibi Çeçenistan Anayasası'nın 3. maddesinin açık şekilde temel insan haklarını tanıdığını belirtmiştir. Ancak, madde 52.3'ün ilgili koşulları açıkça belirtmeden

²⁰ Liz Fuller: Former Insurgent Elected Chechen Parliament Speaker 5 Temmuz 2015 <http://www.rferl.org/a/chechnya-daudov-parliament-speaker/27110868.html>

²¹ EASO - Avrupa İltica Destek Ofisi: Russian Federation - State Actors of Protection, 17 Mart 2017, (mevcut: ecoi.net) http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1489999668_easocoi-russia-state-actors-of-protection.pdf [18.03.2017]

²² *Konstitutsiya Chechenskoi Respubliki* [Çeçen Cumhuriyeti Anayasası], 2003, <http://www.chechnyafree.ru/index.php?section=conchechrusandlng=rus>

²³ EASO - Avrupa İltica Destek Ofisi: Russian Federation - State Actors of Protection, 17 Mart 2017, (mevcut: ecoi.net) http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1489999668_easocoi-russia-state-actors-of-protection.pdf [18.03.2017]

insan haklarını sınırlama ihtimali hakkındaki genel bir ifade içermesi bir zayıflıktır. Madde 84, Çeçenistan'da bir İnsan Hakları Komiserliği'nin oluşturulmasını öngörmektedir.²⁴

Başsavcılık, 15 bölge mahkemesi, Çeçenistan Yüksek Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi ve bir Yargıçlar Kurulu da dâhil olmak üzere Çeçenistan yasal sistemi, Rusya federal yasal sisteminin bir parçasıdır.²⁵

4.2. ÇEÇENİSTAN'DA MUHALEFET VE YETKİLİLER ARASINDAKİ ÇATIŞMA

Çeçenistan'daki muhalefet ve yetkililer arasındaki çatışma, siyasi ve silahlı muhalefet ile bunların yetkililerden taleplerinin temel özellikleriyle yakından ilişkilidir. Esasen, Çeçenistan'daki siyasi ve silahlı muhalefet, 2000'de Çeçen ayrılıkçıların askeri yenilgisini müteakiben Çeçenistan'daki mevcut siyasi rejimin kuruluşundan sonra yeni bir karaktere bürünmüştür. Mevcut Ramzan Kadyrov politik rejimine muhalif olan silahsız siyasi muhalefet ise temel olarak Moskova'daki politik gruplarla bağlantısı olan etkili gruplardan oluşmaktadır. Ramzan Kadyrov, Rus yanlısı Çeçen silahlı grupların; *Vostok* (Doğu) -lideri Sulim Yamadayev- ile *Zapad* (Batı)-lideri Said-Magomed Kakiyev-gibi potansiyel rakiplerini ya Çeçenistan'dan kaçmaya veya Çeçenistan'da kalabilmek için sadakatlerini göstermeye zorlamıştır.²⁶

Çeçenistan'daki şiddet yanlısı olmayan siyasi muhalefetin durumu, İnsan Hakları İzleme Örgütü Rusya Program Direktörü olan Tanya Lokshina'nın 24 Ocak 2016'da Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi Hukuki İşler ve İnsan Hakları Komitesi toplantısında sunulan raporunda şu şekilde açıklanmaktadır:

²⁴ Council of Europe , “Venice Commission opinion on the draft constitution of the Chechen Republic”, Doc. 9740 Addendum II Strasbourg, 17 Mart 2003, Opinion no. 231/2003, <http://reliefweb.int/report/russian-federation/coe-venice-commission-opinion-draft-constitution-chechen-republic> [18.03.2017]

²⁵ EASO - Avrupa İltica Destek Ofisi: Russian Federation - State Actors of Protection, 17 Mart 2017, s.96 (mevcut: www.ecoi.net) http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1489999668_easocoi-russia-state-actors-of-protection.pdf [18.03.2017]

²⁶ Nick Paton Walsh, “Land of the warlords”, The Guardian, 13 Haziran 2006 <https://www.theguardian.com/world/2006/jun/13/worlddispatch.russia> [18.03.2017]

"Kuzey Kafkasya'daki insan hakları durumu Çeçen Cumhuriyetinde (Çeçenistan) ve Dağıstan Cumhuriyetinde bilhassa kötüleşmiştir. (....) Neredeyse on yıldır, Kremlin'in onayıyla, Rusya'nın Çeçen Cumhuriyeti'nin lideri Ramzan Kadyrov, istikrarlı bir şekilde farklı düşüncelerin tüm biçimlerini yok etmeye çalışmış ve yavaş yavaş Çeçenistan'da bir tiranlık kurmuştur. Özellikle geçtiğimiz iki yılda bu baskı şaşırtıcı düzeylere ulaşmıştır. Yerel yetkililer, acımasızca ve kapsamlı bir şekilde, eleştiri yapan ve Kadyrov'a sadakati kuşkulu görünen herkes üzerinde sert önlemler almaktadır. Bunlara muhalif fikirlerini ifade eden yerel halk, eleştirel Rus ve yabancı gazeteciler ve Çeçen kolluk ve emniyet kurumları tarafından gerçekleştirilen suistimal vakalarına meydan okuyan az sayıda insan hakları savunucusu da dâhildir".²⁷

Çeçenistan'daki çatışma esas olarak silahlı siyasi muhalefetle ve Çeçenistan'daki mevcut politik rejim ve Moskova'da bulunan federal yetkililer arasındadır. 2005'te Çeçen İçkerya Cumhuriyeti (ChRI) Başkanı Aslan Maskhadov'un öldürülmesinden sonra 2006'da öldürülen Adul-Khalim Sadulayev, Mashkhadov'un yerine geçmiştir. Doku Umarov, 2006'da Çeçen İçkerya Cumhuriyeti'nin (ChRI) son başkanı oldu. 2006'da ChRI Başkanlığına yükselmesinden kısa süre sonra Başkan Yardımcısı Shamil Basayev'in öldürülmesinden sonra ayrılıkçı Çeçen İçkerya Cumhuriyeti'nin (ChRI) askeri yenilgisi iyice netleşmiştir. Bu durum Doku Umarov'un; Kuzey Kafkasya boyunca, özellikle Çeçenistan çevresindeki komşu cumhuriyetlerde, organize olup Rus hâkimiyetine karşı direniş alanını genişletme maksadıyla Kafkas Emirliğini kurma yönünde harekete geçirmiştir. Bu komşu cumhuriyetler ise Dağıstan, İnguşetya ve Kabardino-Balkarya idi. Doku Umarov, silahlı mücadeleyi 2014 başında ölene dek sürdürmüştür.²⁸

Dağıstan Cumhuriyeti'nden etnik bir Avar olan Aliaskhab Kebekov Mart 2014'te Kuzey Kafkasya Emirliği'nin ilk Çeçen olmayan lideri oldu. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı kendisini, Nisan 2015'te Rus güvenlik güçleri tarafından öldürülmesinden hemen bir ay öncesinde, Özel Belirlenmiş Küresel Teröristler listesine almıştı. Bu durum Çeçen

²⁷ HRW - İnsan Hakları İzleme Örgütü: Lasting Impunity for Violations in Russia's North Caucasus and Human Rights Crisis in Chechnya, 24 Ocak 2017 (mevcut: [ecoi.net](http://www.ecoi.net)) http://www.ecoi.net/local_link/335441/464058_en.html [16.03.2017]

²⁸ Regis Gente, "Is this the end of the Caucasus Emirate?", 29 Haziran 2015, Mevcut: <https://www.opendemocracy.net/regis-gente/is-this-end-of-caucasus-emirate> [12.03.2017]

silahlı muhalefetinin Çeçenistan'nın bağımsızlığından çok küresel terörizm faaliyetleri ile ilgilenmeye başladığını göstermektedir. Aynı şekilde; ABD'nin Kafkasya Emirliği'nin liderliğini ilk defa 'terörist' olarak adlandırması da, Çeçen 'silahlı muhalefetinin' uluslararası ortamdaki meşruiyetini de önemli ölçüde kaybetmeye başladığını göstermiştir. 1990'larda yaşanan Çeçen Savaşları sırasında birçok radikal silahlı unsur Çeçenistan'a gelerek kendi radikal cihatçı ideolojilerini Çeçenler arasında yaymışlardır. Bu propagandadan etkilenen az sayıda da olsa bazı Çeçenler gerek El-Kaide gerekse DAEŞ gibi küresel terörist örgütlere katılmışlardır. 2015 başlarında Aliaskhab Kebekov'un ölümünden sonra Kuzey Kafkasya isyancılarından önemli bir kısmının DAEŞ'e sadakatini bildirdiği ve DAEŞ'in bölgeyi "Küresel Halifeliğin" bir parçası olarak oluşturduğunu iddia ettiği bildirilmiştir.²⁹ Kuzey Kafkasya ilindeki ilk DAEŞ terörist lideri Rusman Aselderov idi.³⁰

19. yüzyılda Çeçenistan'ın Ruslar tarafından işgalinden bu yana **çatışmanın devamlılığı** sabit olmasına rağmen Çeçenistan içindeki **çatışmanın yoğunluğunda** gözle görülür bir azalma vardır. Ancak çatışma, Çeçenistan'dan çok etnik Çeçenlerin de bulunduğu Dağıstan ve İnguşetya gibi çok örgütlü olmasa da etkili eylemler yapan Rusya karşıtı silahlı grupların faaliyette olduğu Kuzey Kafkasya'daki Çeçenistan'a komşu olan Dağıstan ve İnguşetya cumhuriyetlere yayılmış görünmektedir.

2000'lerin başında ayrılıkçı Çeçen düzenli kuvvetlerin askeri yenilişinden beri, Çeçenistan'daki çatışma rehine alma, bombalama ve suikastlar gibi terör saldırıları dâhil düzensiz savaş formunu almıştır: 2002'de bir grup Çeçen terörist Moskova'daki Dubrovka tiyatrosunda bir rehine alma saldırısı gerçekleştirmiştir ve bu saldırı 130 rehinenin ölümüyle sonuçlanmıştır. İki sene sonra, Beslan şehrindeki bir okulda bir başka rehine alma saldırısı gerçekleşmiş ve sonucunda 300'den fazla çocuk öldürülmüştür. Bu iki rehin alma olayında kurbanlar ağırlıklı olarak silahlı Rus güvenlik güçlerinin kurtarma operasyonunda

²⁹ Jamestown Foundation, The Islamic State Is Set to Replace the Caucasus Emirate in the North Caucasus, 8 Ocak 2015, Eurasia Daily Monitor Cilt: 12'üncü Sayı: 4, mevcut: <http://www.refworld.org/docid/54b641c74.html> [16.03.2017]

³⁰ USDOS Bureau of Counterterrorism, "Individuals and Entities Designated by the State Department Under E.O. 13224", <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/143210.htm> [16.03.2017]

öldürüldüğünden, Çeçen silahlı grupları kadar Vladimir Putin'in krizi yönetme biçimi de tartışma konusu olmuştur.³¹

2007 ve 2010 arasındaki dönemde silahlı Çeçen gruplar, Doku Umarov'un Kafkas Emirliği'nin Kuzey Kafkasya'daki teşkilatlanmasını tamamladığı 2007 yılından itibaren giderek artan bir şekilde terörist taktikler kullanmaya başlamışlardır. Resmi Rus istatistiklerine göre yalnız 2009'da 235 Rus subayı ve yaklaşık 500 silahlı kişi öldürülmüştür.³² Silahlı gruplarla yoğun çatışmalardan sonra Rusya, Nisan 2009'da Çeçenistan'daki 'terörle mücadele operasyonunun' başarıyla sonuçlandığını ilan etmiştir.³³

Silahlı çatışmanın yoğunluğu 2010'dan beri büyük ölçüde azalmıştır. Silahlı çatışma olaylarının sayısındaki azalmaya paralel olarak 2010'dan beri Kuzey Kafkasya boyunca yaralı/ölü sayısı da azalmıştır. Bu silahlı çatışma olayları ve zayıfların sayısındaki azalma hem Çeçenistan hem de Kuzey Kafkasya'nın geri kalanında silahlı muhalefetin savaşma kapasitesindeki azalmayla bağlantılı görünmektedir. Silahlı muhalefet hem etkili liderlerini hem de organizasyonel ve finansal destek temellerini bu süreçte kaybetmiştir.³⁴ Bu zayıflama eğilimine rağmen, Çeçen silahlı grupların Çeçenistan ve Kuzey Kafkasya'daki komşu cumhuriyetlerdeki saldırılarında çok büyük çoğunluğunu sivillerin oluşturduğu ölü ve yaralı kurbanların toplam sayısı 5000'den fazla olmuştur. Dünyadaki Pakistan, Filipinler ve Mali gibi diğer çatışma bölgeleriyle karşılaştırıldığında bu çatışma aktif bir silahlı çatışma olarak düşünülebilir.³⁵

Suriye krizinin patlamasından sonra Rus güvenlik güçleri, DAESH (Irak ve Levant İslam Devleti) Terör Örgütü saflarına katılmak amacıyla bu silahlı grupların Kuzey Kafkasya'yı terk

³¹ Anya Harshey, "Hostage Crises and Tactical Response", 3 Eylül 2004, <https://www.stratfor.com/analysis/hostage-crises-and-tactical-response> [16.03.2017]

³² "North Caucasus saw over 230 Interior Ministry deaths in 2009", 16.01.2010, Mevcut: <https://sputniknews.com/russia/20100116157570882/> [18.03.2017]

³³ Luke Harding, "Russia ends anti-terrorism operations in Chechnya", 16 Nisan 2009, Mevcut: <https://www.theguardian.com/world/2009/apr/16/russia-chechnya-anti-terrorism> [18.03.2017]

³⁴ Joss Meakins, "The Other Side of the COIN: The Russians in Chechnya", 13 Ocak 2017, Mevcut: <http://smallwarsjournal.com/jnl/art/the-other-side-of-the-coin-the-russians-in-chechnya> (Erişildi: 16 Mart 2017)

³⁵ "Global Terrorism Database", http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?chart=regions&casualties_type=b&casualties_max=&dtp2=al1&country=167&count=100 [16.03.2017]

etmelerine müsamaha göstermiştir. 2014'ten beri terör vakalarının sayısındaki keskin azalma Çeçen silahlı grupların Suriye'ye gitmelerine bağlanabilir. DAEŞ'in yükselişi, isyancıların kendileri gibi isyancı olan yakınlarını da alarak Suriye ve Irak'a gidişleri sebebiyle, büyük ölçüde Kuzey Kafkasya isyanının zayıflaması olarak da değerlendirilir. 2015'te, Çeçenistan veya Kuzey Kafkasya'dan gelerek Suriye ve Irak'ta faaliyet gösteren yabancı terörist savaşçıların sayısı 2.000 civarında olarak tahmin edilmekteydi.³⁶

Moskova ve Kuzey Kafkasya'daki yetkililerin beklentilerinin aksine Kuzey Kafkasya kaynaklı şiddet içeren isyan hareketleri Aralık 2016'dan bu yana ana olarak Dağıstan ve Çeçenistan'da artmaya başlamıştır. Jamestown Vakfı'nın raporuna göre, Dağıstan'daki yetkililer Dağıstan'daki silahlı çatışmalardaki kayıpların sayısında 2016'da %33'lik bir artış olduğunu belirtmiştir. Ocak 2017'den bu yana Dağıstan ve Çeçenistan'daki yetkililere karşı bir dizi silahlı saldırı ile şiddet tırmanmaya devam etmiştir.³⁷

Moskova ve Kuzey Kafkasya'daki yetkililer şiddetli silahlı çatışmalardaki mevcut artışın Rusya'nın Suriye'deki DAEŞ'e karşı gerçekleştirdiği askeri operasyonlarla açıklamayı tercih etmektedir. Yetkililere göre, Suriye'de askeri eğitim almış DAEŞ terörist savaşçıları, Aralık 2016'dan bu yana Suriye'de DAEŞ hedeflerinin Ruslar tarafından bombalanmasının intikamını almak için memleketlerine dönerek Kuzey Kafkasya'daki DAEŞ unsurlarına katılmaya başlamışlardır. Yetkililerin Çeçenistan'ı bir DAEŞ merkezi gibi gösterme çabasına karşın, Çeçen gazeteci Orkhan Jamal, Çeçenistan'a geldiği varsayılan DAEŞ terörist savaşçılarının DAEŞ'e üye alımı gerçekleştirebilecek kişiler bulunmadığını iddia etmektedir. Orkhan Jamal ayrıca, genç Çeçenlerin sosyal medyada yapılan online propagandalar sonucu radikalleştiğini belirtmiştir.³⁸ Her iki görüşü uzlaştırabilecek en makul açıklama eğer Kuzey Kafkasya'ya dönmüş DAEŞ terörist savaşçıları varsa bunların Çeçenistan'dan daha çok Dağıstan'daki DAEŞ unsurlarına katılmış olabilecekleridir.

³⁶ Regis Gente, "Is this the end of the Caucasus Emirate?", 29 Haziran 2015, Mevcut: <https://www.opendemocracy.net/regis-gente/is-this-end-of-caucasus-emirate> [12.03.2017]

³⁷ Jamestown Foundation: "Neil Hauer, The 'Khasavyurt Group': A New Watershed of Islamic State Activity in Dagestan; Terrorism Monitor Cilt: 15 Sayı: 3, 10 Şubat 2017 (mevcut: ecoi.net) http://www.ecoi.net/local_link/336900/466631_en.html [17.03.2017]

³⁸ Huseyn Aliyev, "Islamic State-inspired attacks continue in Chechnya", 9 Şubat 2017, Mevcut: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13425-islamic-state-inspired-attacks-continue-in-chechnya.html> [17.03.2017]

Tanınmış bir Kafkasya uzmanı olan Emil Souleimanov, Çeçen yetkililere karşı yapılan silahlı saldırıların öngörülebilir gelecekte de muhtemelen devam edeceğini düşünmektedir. Şu anda yetkililer, az sayıda militanın Çeçen toplumunun geri kalanından izole şekilde organize oldukları bireysel hücre yapılanmalarını ortaya çıkarıp bunları yok etmeye yoğunlaşmaktadır. Emil Suleimanov'a göre, eğer Çeçen yetkililer bu saldırılar nedeniyle zayıflarsa bu durum potansiyel olarak isyancılara kitlesel desteğin artmasına ve Çeçenistan'da büyük çaplı silahlı çatışmaya yol açabilir.³⁹

4.3. ÇEÇENİSTAN'DA MEDENİ VE SİYASAL HAKLARIN DURUMU

Çeçenistan'da isyancılar ve yetkililer arasındaki silahlı çatışma insan hakları ve inanç özgürlüğü durumu üzerinde önemli ölçüde kötüleştirici etkiye sahiptir. Çeçen hükümet güçlerinin isyancı grupların gerçek üyelerine ve/veya üyeleri olduğundan şüphelenilen kişilere yönelik yasal ve yasa dışı cezai uygulamaları insan hakları gruplarınca sürekli olarak eleştirilmektedir. İsyancı grupların gerçek üyelerine ve/veya üyeleri olduğundan şüphelenilen kişilere ek olarak, bu kişilerin akrabaları da sistematik olarak Çeçenistan yetkilileri tarafından hedef alındıklarına ilişkin iddialar vardır.

Rusya 1998'de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni onayladığından, Rusya Federasyonu'ndaki ve Çeçenistan'daki insan hakları ihlalleri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (ECtHR) tarafından denetlenmektedir. Mart 2017 itibarıyla ECtHR'den alınan son bilgiye göre ECtHR'ye Rusya ile ilgili olarak taşınan dosyalardan önemli çoğunluğu Çeçenistan'daki silahlı çatışma ile ilişkilidir. Yaklaşık 330 dosyanın beklemede olmasına rağmen Çeçenistan'daki silahlı çatışmaya ilişkin 210 hüküm hâlihazırda verilmiştir. Bu dosyalar özellikle öldürücü gücün ayırım gözetmeden kullanımı, yasa dışı infazlar, hukuksuz gözaltılar, işkence ve kötü muamele, kaybolmalar, mülke zarar verilmesi ve tahribatı, kara mayınları, hareket özgürlüğüne kısıtlamalar ile etkili yurt içinde başvurulacak kanuni yolların olmayışı hakkındadır. Örneğin, 16 Nisan 2015 tarihli Mezhiyeva v. Russia davasında Çeçenistan'da

³⁹ Emil Souleimanov, "Attacks in Chechnya Suggest Opposition to Kadyrov is Far from Eradicated", 24 Mart 2017, Mevcut: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13436-attacks-in-chechnya-suggest-opposition-to-kadyrov-is-far-from-eradicated.html> [25.03.2017]

Rusya'nın insan hakları ihlali yaptığına dair bir dava ve 03 Ekim 2013 tarihli Abdulkanov and Others v. Russia davası da Kuzey Kafkasya bölgesinde Rusya'nın insan hakları ihlali yaptığına dair bir davalar verilebilir.⁴⁰

Çeçenistan'a ilişkin dosyalar hakkında ECtHR'deki 210 hüküm arasında çoğu dosyada en az bir Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi maddesinin ihlali bulunmuştur. Rusya tarafından Çeçenistan'da ihlal edilen maddeler temel olarak aşağıdakileri içermektedir:

“Madde 2 (yaşam hakkı), 3 (insanlık dışı veya küçük düşürücü muamelenin önlenmesi), 5 (özgürlük ve güvenlik hakkı), 6 (adil yargılanma hakkı), 8 (özel ve aile yaşamına saygı hakkı), 13, 38 § 1 (a) (vakanın incelenmesine yönelik gerekli unsurların sağlanması yükümlülüğü) ve Protokol 1 - Madde 1 (mülkiyetin korunması)”⁴¹

Bu bağlamda, 2009'da Çeçenistan başkenti Grozny'de en son bir polis merkezinde görülen Sayd-Salekh Ibragimov'un ortadan kaybolmasına ilişkin Turluyeva v. Russia (20.06.2013) davası Çeçenistan'daki insan hakları ihlallerine dair açık bir örnek teşkil etmektedir. Bu davada, ECtHR Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin şu maddelerinin ihlalini tespit etmiştir: Sayd-Salekh Ibragimov'un farzedilen ölümü, onun yaşamının korunmasına ilişkin Devlet'in başarısızlığı ve gözden kaybolmasına ilişkin etkili bir soruşturma yürütülememesine ilişkin Madde 2'nin (yaşam hakkı) üç ihlali; Sn. Turluyeva'nın oğluna ne olduğunu öğrenememesinden kaynaklanan acısına ilişkin Madde 3'ün ihlali (işkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelenin önlenmesi), Sayd-Salekh Ibragimov'un hukuk dışı gözaltına alınmasına ilişkin Madde 5'in ihlali (özgürlük ve güvenlik hakkı); ve Madde 2 ile bağlantılı olarak Madde 13'ün ihlali (etkili bir hukuki yola başvurma hakkı).⁴²

Çeçenistan'da insan haklarının sistematik ihlalleri uluslararası alanda tanınmış çeşitli insan hakları örgütleri tarafından belgelenmiştir. Örneğin insan hakları örgütü İnsan Hakları Gözlem Örgütü (HRW) raporu “Like Walking a Minefield” 2015 ve 2016'da eleştiri yapanlara yönelik uygulanan hukuksuz, cezai gözaltılar ve adam kaçıрма, cebri kaybolma,

⁴⁰ “Russia”, Mart 2017, Mevcut: http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf [18.03.2017]

⁴¹ A.g.e.

⁴² A.g.e.

zulmedici ve aşağılayıcı muamele ve ölüm tehditlerini de içeren diğer saldırılar ile bu kişilerin aile üyelerine karşı gerçekleştirilen tehditleri ve fiziksel şiddeti belgelemiştir.⁴³

Memorial Human Rights Centre gibi Rusya'da ve uluslararası çevrelerde tanınmış uluslararası insan hakları örgütleri tarafından yine yaygın şekilde rapor edilen bir başka husus da Çeçenistan'daki yetkililerin **isyancı grupların gerçek üyeleri ve/veya üyeleri olduğundan şüphelenilen kişilerin akrabalarına karşı kolektif cezalandırma gerçekleştirmek için bazı diğer yasa dışı önlemler** aldıkları iddia edilmektedir.⁴⁴ Resmi otoriteler diğer aile yakınlarının da aynı ya da başka suça karışmış olabileceklerini iddia edebileceğinden, bu iddiaların belgelendirilmesi çok güç olmaktadır. Bu nedenle bu iddiaların doğruluğunun kesin olmadığı da belirtilmelidir. Bu yasa dışı kolektif cezalandırma önlemleri cezai ev yakmalar, kaçırmalar, keyfi gözaltılar ve zorla ortadan kaldırma ile isyancı grupların gerçek üyeleri ve/veya üyeleri olduğundan şüphelenilen kişilerin akrabalarının Çeçenistan'dan sınır dışı edilmelerini içermektedir.

İsyancı grupların gerçek üyeleri ve/veya üyeleri olduğundan şüphelenilen kişilerin akrabaları Çeçen yetkililerce kolektif bir cezalandırma yöntemi olarak evlerinin yakılması riski ile karşı karşıyadırlar. Bu yasa dışı cezai önlem çok sayıda temel hakkı ihlal anlamına gelmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2009'daki raporunda Çeçenistan'da bir cezalandırma biçimi olarak uygulanan cezai ev yakmaları belgelemiştir.⁴⁵ İnsan Hakları Gözlem Örgütü'nün en son raporuna göre, 2010 ile 2014 arası ev yakma cezalarındaki azalan bir eğilim sürecin, takiben 2014'ten itibaren Çeçenistan'da ev yakma cezası sayısında keskin bir artış meydana gelmiştir.⁴⁶

⁴³ HRW - İnsan Hakları İzleme Örgütü: "Like Walking a Minefield"; Vicious Crackdown on Critics in Russia's Chechen Republic, 30 Ağustos 2016 (mevcut: ecoi.net) http://www.ecoi.net/file_upload/1226_1472803628_chechnya0816-1.pdf [10.03.2017]

⁴⁴ Memorial: Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 –2016 ilk yarısı, 2016 Mevcut: http://memohrc.org/sites/default/files/doklad_severnnyy_kavkaz_-_angl_source.pdf [15.03.2017]

⁴⁵ HRW - İnsan Hakları İzleme Örgütü: "What Your Children Do Will Touch Upon You"; Punitive House-Burning in Chechnya, Temmuz 2009 http://www.ecoi.net/file_upload/1002_1246613997_chechnya0709webwcover-1.pdf [10.03.2017]

⁴⁶ HRW - İnsan Hakları İzleme Örgütü: Human Rights Watch submission to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights in advance of its 60th pre-sessional review of the Russian Federation, 25 Ocak 2017 (mevcut: ecoi.net) http://www.ecoi.net/local_link/335584/464888_en.html [15.03.2017]

Adam kaçırmaya, keyfi gözaltı ve zorla kaybolmalar ile Çeçenistan isyancı gruplarının gerçek üyeleri ve/veya üyeleri olduğundan şüphelenilen kişilerin akrabalarının sınır dışı edilme vakaları da iyi bilinen bir Rusya insan hakları örgütü olan Memorial Human Rights Centre tarafından bir raporda belgelenmiştir. Bu STK belirtmektedir ki, 23 Şubat 2015'te Nadterechny bölgesinden üç kişi tarafından gerçekleştirilen bir bombalı saldırı sonrası Çeçenistan güvenlik görevlileri bunların erkek akrabalarını tutuklamış ve üç gün sonra aileleri ile birlikte bu kişileri Çeçenistan'dan sürülmüştür. Rapor ayrıca belirtmektedir ki:

“Aynı zamanda güvenlik görevlileri, bütün bölgede öldürülenlerin tanıdıkları olan genç kişileri tutuklamaya başlamış ve en az 100 kişi sonraki 11 gün boyunca gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanlardan 30 kusun kişi avukata erişimi bulunmadan bölge polis merkezinde birkaç gün tutulmuş ve sonrasında salıverilmiştir. Bazıları Grozny'e götürülmüş, akrabaları nerede olduklarını veya akıbetlerini tam dört ay boyunca bilememiş ancak insan hakları aktivistleri ile konuşmayı veya herhangi bir şikâyetinde gözaltıları resmileştirerek 'meşrulaştırılmış' ve yasa dışı silahlı bir gruba iştirak etmekle suçlanarak iki ve beş yıl arasında hapis cezasına mahkûm edilmişlerdir.”⁴⁷

İnanç özgürlüğü durumunun temel özellikleri de Çeçenistan'daki olumsuz insan hakları durumunun genel görünümünü yansıtmaktadır. Rusya Anayasası Madde 14'e göre Rusya seküler bir devlettir. Çeçenistan'daki temel dinler İslam ve Ortodoks Hristiyanlık'tır. İslam ve Ortodoks Hristiyanlık, Musevilik ve Budizm ile birlikte Rusya Federasyonu'nun yerel dinlerinden görülmesine rağmen Ortodoks Hristiyanlığa eşitlerin birincisi olarak bakılmaktadır.⁴⁸ Ortodoks Hristiyanlığa inananlar, genel olarak etnik Rus azınlık ve Çeçenistan'daki Terek Kazaklar, Çeçen yetkililerce önemli inanç özgürlüğü ihlallerine maruz kaldıkları yönünde bir bilgi mevcut değildir. Çeçenistan'da yaklaşık 25,000 Terek Kazağı vardır ve toplam Çeçenistan nüfusunun yalnızca %2'sini oluştururlar. Grozny'de bir tek kilise vardır.⁴⁹

⁴⁷ Memorial: Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 –2016 ilk yarısı, 2016 Mevcut: http://memohrc.org/sites/default/files/doklad_severnny_kavkaz_-_angl_source.pdf [15.03.2017]

⁴⁸ USDOS - ABD Dışişleri Bakanlığı: 2015 Report on International Religious Freedom - Russia, 10 Ağustos 2016 (mevcut: www.ecoi.net) http://www.ecoi.net/local_link/328408/455684_en.html [10.03.2017]

⁴⁹ Fr. John, "Mass Baptism In Chechnya", 27 Ağustos 2011, Mevcut: <http://journeytoorthodoxy.com/2011/08/mass-baptism-in-chechnya/> [10.03.2017]

İslam, Çeçenistan'da hâkim olan dindir ve toplam Çeçenistan nüfusunun %98'i kendini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Çoğunlukla, içtihatla olan yaklaşımları bakımından, Sünni İslam'ın Şafi mezhebine bağlıdırlar. Çeçenlerin çoğu ayrıca Sufi kollardan olan Kadiriye ve Nakşibendi tarikatlarına bağlıdır. Çeçenlerin İslami Sufi kollarına olan bağlılık geleneği Rus emperyal hükmüne karşı Çeçen direnişinin organize olmasında da önemli rol oynamıştır. Bu Sufi tarikatlar temel olarak Gudermes şehri etrafında aktiftir.⁵⁰

Çeçenistan'da **iki temel dini kurum** vardır: Çeçen Cumhuriyeti Müslümanlar Manevi İdaresi (the Spiritual Administration of Muslims of the Chechen Republic) ve Çeçen Cumhuriyeti Başkanlık Dairesi altındaki Dini ve Kamu Örgütleri ile İletişim Dairesi (the Department for Communications with Religious and Public Organisations under the Presidential Administration of the Chechen Republic). Çeçenistan Müslümanlar Manevi İdaresi, camilerdeki tüm imamların Cuma vaazlarını doğrudan Manevi İdare tarafından seçilen Çeçenistan'ın yetkili İslami teoloji uzmanları tarafından yazılan kılavuz dokümanlar uyarınca hazırlamalarını gerektirir. Bu şekilde Çeçenistan Müslümanlar Manevi İdaresi, Çeçenistan hükümetinin imamları çok sıkı şekilde kontrol etmesini sağlar.⁵¹ Benzer şekilde, Çeçen Cumhuriyeti Başkanlık Dairesi altındaki Dini ve Kamu Örgütleri ile İletişim Dairesi de izinsiz İslami hareketlere karşı çıkma ve aşırıcılığı önleme konusunda önemli rol oynar. Bu daire ayrıca 'Genç Neslin Manevi ve Ahlaki Eğitimine yönelik Tek Kavram' uygulamasından da sorumludur.⁵² Bu kurumun Başkanı B. A. Tevsiev, daha çok konferans ve benzeri etkinlikleri içeren faaliyetlerinin Çeçenistan'da 4,961 faaliyet ile 151,881 kişiyi kapsadığını belirtmiştir.⁵³

Çeçenistan'daki bu dini kurumlar, Çeçenistan Müslümanları arasında Rusya federasyonu ve Çeçenistan devlet yetkililerine sadakati teşvik etme politikası izler. Benzer şekilde yetkililer Müslümanları aşırı ve aşırı olmayanlar ki bunlar Çeçenistan hükümet rejimine sadık

⁵⁰ M. Rywkin, 'The Communist Party and the Sufi *Tariqat* in the Checheno-Ingush Republic', *Central Asian Survey*, cilt 10, sayılar 1/2, 1991, sf. 134-135.

⁵¹ "Holier Than Thou: Ramzan Kadyrov And 'Traditional Chechen Islam'", https://www.rferl.org/a/Holier_Than_Thou_Ramzan_Kadyrov_And_Traditional_Chechen_Islam_/2073626.html [10.03.2017]

⁵² "R. Kadyrov obsudil raboty po protivodeistviyu psevdoslamskim techeniyam s B. A. Tevsievym", 20.2.2014 Mevcut: <http://chechnya.gov.ru/page.php?r=126&id=14728> [15.03.2017]

⁵³ "R. Kadyrov obsudil raboty po protivodeistviyu psevdoslamskim techeniyam s B. A. Tevsievym", 20.2.2014 Mevcut: <http://chechnya.gov.ru/page.php?r=126&id=14728> [15.03.2017]

oldukları düşünülenlerdir, olarak kategorize etmektedir.⁵⁴ Çeçenistan dini otoritelerinin bu politikası, bazı örgüt ve dini materyalleri "aşırı" olarak etiketlemek için yasal zemini oluşturan "Aşırı Faaliyete Karşı Çıkma" üzerine federal yasa ekseninde oluşturulmuştur.⁵⁵ Bu politikanın bir parçası olarak Çeçenistan otoriteleri, Sovyet sonrası alanda Sunni İslam'ın reformist ve Avrupalılaştırılmış bir görüşü sayılan "Ahbaşizm"i teşvik etmektedir.⁵⁶

Çeçenistan'da Vahabizm ve Selefizm "doğru" İslami inançla uyuşmayan aşırı propagandanın ideolojik çerçeveleri olarak düşünülmektedir. Kabul edilebilir ve edilemez İslami inanç formları üzerine yorumlarına ilaveten Ramzan Kadyrov ayrıca erkeklerin sakalları ve kadınların giyimleri konusunda kabul edilebilir uygunluk formları hakkında da düşüncelerini açıklamaktadır. Benzer şekilde Kadyrov yanlısı militanlar, Çeçen yetkililerce dini muhalefet örnekleri olarak sunulan belirli erkek sakal biçimleri ve belirli kadın elbise tarzlarıyla mücadele etmektedirler. Özellikle Vahhabi stili olarak görülen sakal bırakma ve kara çarşaf giyme pratikleri radikalliğin ve aşırılığın sembolü olarak değerlendirildiğinden bu şekildeki erkek ve kadınlara karşı baskı uygulanabilmektedir.⁵⁷

4.4. ÇEÇENİSTAN'DA HAPİSHANE KOŞULLARI

Hapishane koşulları Çeçenistan ve Rusya Federasyonu'nun geri kalanındaki tüm insan hakları durumuyla yakın şekilde bağlantılıdır. Çeçenistan içi ve dışındaki hapishanelerdeki insan hakları ihlalleri nedeniyle Çeçen mahkûmların hapishane koşullarına ilişkin yasal dayanak ve pratik arasında bir boşluk vardır. Hapishane koşullarının, Çeçenistan dışında hapis cezası çeken Çeçen mahkûmların çoğu için oldukça kötü olduğu rapor edilmiştir. Bu Çeçen mahkûmlar grubu oldukça büyük -ve Çeçen savaşları sırasında Çeçenler terörizm ile çok ilişkilendirilmeleri sonucu Rus yetkililerin ve halkının tepkisini çektiklerinden hassas

⁵⁴ Dr. Viktoriya Demydova, Independent expert on politics and culture in the post-Soviet states, interview in Ankara-Turkey, 21.3.2017.

⁵⁵ ACCORD - Avusturya Ülke Kaynaklı İltica Araştırma ve Dokümantasyon Merkezi: Query response on the Russian Federation, Chechnya: Situation of non-Sufi Muslims and those who are identified as "Wahhabis" [a-9858-2 (9859)], 7 Ekim 2016 (mevcut: ecoinet) http://www.ecoi.net/local_link/331421/459249_en.html [15.03.2017]

⁵⁶ Memorial: Counter-terrorism in the North Caucasus: a human rights perspective. 2014 –2016 ilk yarısı, 2016 Mevcut: http://memohrc.org/sites/default/files/doklad_severnnyy_kavkaz_-_angl_source.pdf [15.03.2017]

⁵⁷ Elena Petrova, "Stepford Wives in Chechnya", 12 Aralık 2014, Mevcut: <https://www.opendemocracy.net/od-russia/elena-petrova/stepford-wives-in-chechnya-modesty-laws> (erişildi: 15 Mart 2017)

durumda bulunan- bir mahkûm grubunu teşkil etmektedir. Örneğin 2012'de Çeçenistan insan hakları kamu denetçiliği ofisi, yaklaşık 20.000 Çeçen'in "güvenlik gerekçesiyle" hapis cezası için Rusya'nın diğer bölgelerindeki hapishanelere gönderildiğini ifade etmiştir.⁵⁸

Sivil Yardım Komitesi'nden Oub Titiev'in raporunda belirtildiği üzere prensipte tüm mahkûmlar hapis cezalarını yaşadıkları veya mahkûm oldukları bölgedeki ıslah merkezlerinde geçirebilirler. Mahkûmlar bölgelerinde ıslah merkezi yoksa hapis cezalarını başka bir bölgede çekebilirler. Ancak kamu güvenliği ve düzeni ile devlet gücüne karşı belirli suçlardan mahkûm olanlar hapis cezalarını Federal Cezaevleri Hizmetinin kararı uyarınca çoğunlukla Rusya'nın uzak bölgelerinde ve Sibiryaya ile uzak doğu bölgelerinde çekebilirler.⁵⁹

Çeçen mahkûmların hapishane koşullarına ilişkin yasal çerçeve ile uygulama arasındaki bir başka farklılık ise mahkûmların şartlı tahliye hakkıyla alakalıdır. Çeçen mahkûmlar, herhangi bir hapishane gardiyani tarafından basit bir rapor yazılması suretiyle hapishane rejimini ihlal etmekle kolayca suçlanma riskiyle karşı karşıyadır. Bu, Çeçen mahkûmların şartlı tahliye hakkından faydalanmasını engelleyebilmektedir. Rusya'nın diğer bölgelerinde hapis cezası çeken etnik Çeçen mahkûmlar da gardiyanlarca etnik ve dini fişleme riskiyle karşı karşıyadır zira bu mahkûmların çoğu 1990'dan bu yana yetkililerle yaşanan silahlı çatışmalara dâhil oldukları veya dâhil olmakla suçlandıkları için hapishaneye gönderilmiştir. Bu şekildeki önyargılar nedeniyle Çeçen mahkûmların beslenme ve sağlık olanaklarına erişimleri diğer mahkûmlarla eşit olmayabilmektedir.⁶⁰

Çeçenistan içindeki hapishane koşulları, Rusya'nın diğer bölgelerindeki genel hapishane koşullarından özellikle daha kötü değildir. Çeçenistan'da, yalnız bir büyük ıslah merkezi vardır ve Chernokozova'dadır. Bu merkez, uyumlu mahkûmlar için daha fazla özgürlük sağlayan 'sıradan rejim' yapısına ve uyum göstermeyen mahkûmlar için de 'sert bir rejime'

⁵⁸ Amina Umarova, "One Chechen's Cry from A Russian Jail: 'Do These People Have Hearts?'" 23 Temmuz 2012 mevcut: <http://www.rferl.org/a/chechen-prisoner-claims-innocence-denounces-russian-jailers/24653825.html> [15.03.2017]

⁵⁹ Oub Titiev, Chechnya: 'Many Colony Guards Perceive Chechens as Their Enemy' 09.02.2017 <http://refugee.ru/en/news/chechnya-many-colony-guards-perceive-chechens-as-their-enemy/>

⁶⁰ Civic Assistance Committee, "On the situation of Chechen Republic and Republic of Ingushetia residents in the Russian penal system", Eylül 2011 - Ağustos 2014, Mevcut: http://refugee.ru/wp-content/uploads/2016/08/prison-report_eng.pdf [15.03.2017]

sahiptir.⁶¹ Çeçenistan'da iki gözaltı merkezi bulunmaktadır ve bu merkezler Grozny ve Chernokozova'da bulunmakta olup; bu merkezlerdeki hapisane koşulları açısından fazla şikayet rapor edilmemiştir. Tekrar belirtmekte fayda vardır ki politik mahkûmların çoğu Çeçenistan dışında hapis cezası çekmektedir.⁶²

Kabul etmediği terörizm suçlamalarıyla Rusya'da "İK13" adındaki hapisane kolonisinde 8 yılı aşkın süre kalmış bir Çeçen kadın olan Zara Murtazalieva'ya göre, Rus hapisanelerinde genel olarak fiziksel hapisane koşulları, özellikle de etnik Çeçen mahkûmlar için, oldukça kötüdür. Hapisane koşullarını şöyle tasvir etmektedir:

"Sıcak su gibi temel günlük ihtiyaçlar karşılanmıyor. Her 160 kişi için, üç veya dört çalışan tuvalet, yıkama birimlerinde dört veya beş musluk var, duş yok, bunlar yalnız ufak bir örnek. Ve sonra dayaklar. Sıklıkla fiziksel ve sözlü taciz var ve erkekler kadınlara şiddet uygulayabiliyor. Hem erkeklerin kaldığı hapisanelerde hem de kadınların kaldığı hapisanelerde bulunmuş ve korkunç hikâyeler anlatan çoğu mahkûmla konuştum. Rus hapisaneleri aslında birer işkence odası".⁶³

Etnik Çeçenlere yönelik olumsuz insan hakları durumu ve hapisane koşullarının bu yaygın doğası nedeniyle, Rus cezaevi sistemi etnik Çeçen mahkûmlar ve bunların akrabalarına yönelik insan hakları standartlarını yükseltme konusunda işlevsel görünmemekte, zira beklenen ıslah fonksiyonunun gerçekleşmesinden ziyade insan hakları ihlallerine katkıda bulunmaktadır.⁶⁴

⁶¹ A.g.e.

⁶² A.g.e.

⁶³ Emma Wallis 'Russian prisons are essentially torture chambers' 22.11.2013 <http://www.dw.com/en/russian-prisons-are-essentially-torture-chambers/a-17246149> [15.03.2017]

⁶⁴ Mairbek Vatchagaev, "Abuse of Chechens and Ingush in Russian Prisons Creates Legions of Enemies", Eurasia Daily Monitor, Cilt 12, No. 66, 9 Nisan 2015, Mevcut: <https://jamestown.org/program/abuse-of-chechens-and-ingush-in-russian-prisons-creates-legions-of-enemies-2/> [15.03.2017]

4.5. YURDA DÖNEN ÇEÇENLERİN DURUMU

Her ne kadar Rusya Federasyonu ve Çeçenistan yetkilileri, yabancı ülkelerde yaşayan etnik Çeçenleri, 2009 İkinci Çeçen Savaşı'nın resmi olarak sonuçlanmasını takiben durumun normalleştiğini öne sürerek, Çeçenistan'a geri dönmeleri için teşvik etseler de, yurda dönecek Çeçenler için insan haklarının korunmasına ilişkin yeterli yasal ve siyasi garantiyi vermemektedirler.⁶⁵ Bunun yanında, Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi (ECRE) tarafından raporlandığı üzere, Rusya'nın gönüllü geri dönüş programı dâhilinde Çeçenistan'a yapılan gönüllü dönüşler her zaman ECRE'nin kişinin kendi rızasıyla, yasal güvencelere sahip olarak ve ülkesinde kendisini bekleyen yasal koşullar hakkında bilgi sahibi olarak gerçekleştirdiği geri dönüş tanımlanabilecek gönüllü geri dönüş kavramsallaştırmasına uymamaktadır, zira gönüllü olarak dönen Çeçenler Çeçenistan'da kalmak için yasal bir dayanağa sahip olmamaktadırlar. Buna ek olarak, yabancı ülkelerdeki Çeçen mülteci ve sığınmacılar Çeçenistan'a dönmek için gerçekten de bilinçli bir karar veremeyebilmektedirler çünkü yukarıda atıf yapılan raporlardan da görüldüğü üzere, Çeçenistan'daki güvenlik ve insan hakları durumlarıyla hapisane koşulları ciddi olarak düzeltilmiş değildir.⁶⁶

Potansiyel olarak, yabancı bir ülkede çalışmış veya eğitim almış **gönüllü geri dönüş yapan Çeçenler** Çeçenistan'a ayak bastıktan sonra sorgulama prosedürlerine maruz kalabilmektedirler çünkü Suriye veya diğer çatışma bölgelerinde askeri eğitim aldığından şüphelenilen Çeçen kişiler düzenli olarak Rus güvenlik güçleri tarafından sorgulanmaktadır. Gönüllü geri dönüş gerçekleştiren bu Çeçenlerin bu tür faaliyetlere dâhil olmadıklarını kanıtlamaları gerekmektedir. Rus güvenlik güçlerini ikna edememeleri durumunda, güvenlik güçlerinin şüphesini destekleyici sağlam kanıtlar bulunmasa dahi tutuklama gibi çok sayıda cezai önlem alınabilmektedir.⁶⁷ Sonuç olarak ülkelerine dönen

⁶⁵ ECRE - Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi: Guidelines on the treatment of Chechen internally displaced persons (IDPs), asylum seekers and refugees in Europe, 8 Mart 2011 Mevcut: <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/161.html> [16.03.2017]

⁶⁶ ECRE - Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi: Guidelines on the treatment of Chechen internally displaced persons (IDPs), asylum seekers and refugees in Europe, 8 Mart 2011 Mevcut: <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/161.html> [16.03.2017]

⁶⁷ ECRE - Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi: Guidelines on the treatment of Chechen internally displaced persons (IDPs), asylum seekers and refugees in Europe, 8 Mart 2011 Mevcut: <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/161.html> [16.03.2017]

Çeçenlerden şüpheli olanlar yetkililerce mağdur edilebilmektedir. Gönüllü geri dönüş gerçekleştiren Çeçenler arasında kendilerini mağdur olarak gören bu grubun boyutu küçük değildir. Interfax ajansına göre, yalnızca Aralık 2015'te, Suriye'den dönen 150'den fazla Rus vatandaşı Rusya dışında yasa dışı silahlı gruplara katılmaktan hüküm giymiştir.⁶⁸

Yabancı bir ülkede eğitim alıp veya çalışıp yurda gönüllü dönen Çeçenler ile Çeçenistan'a yabancı ülkeler tarafından sınır dışı edilen kişiler için potansiyel riskler çeşitli uluslararası mülteci ve insan hakları örgütlerinin periyodik raporlarında belgelenmiştir. Örneğin ECRE raporu belirtmektedir ki, Avusturya'daki etnik Çeçen mülteci Zubair Zubairev vakasının gösterdiği gibi, gönüllü geri dönüş gerçekleştiren Çeçenler zulüm riskiyle karşılaşabilirler. Zubairev yurda gönüllü dönmeye rağmen Rusya Federasyonu'na girdikten kısa süre sonra akrabalarına nerede olduğu belirtilmeden gözaltına alınmıştır. Uluslararası insan hakları örgütleri olan Uluslararası Af Örgütü ve Dünya İşkence Karşıtı Örgütü (OMCT) 2007'de bu kişinin işkence göreceğine dair iddiasını inandırıcı bulmuştur. Ayrıca bu durumun gönüllü dönüş uygulamasıyla uyuşmadığını değerlendirmişlerdir.⁶⁹ Bu örnek günümüzdeki durumu tam olarak yansıtmayabilir ancak son dönemlerde gönüllü dönüş uygulamasına ilişkin bilgiye rastlanmamıştır.

Suçlu olarak iade edilen veya yabancı bir ülke tarafından sınırdışı edilenler gibi **gönüllü olmayan yollarla geri dönen Çeçenler** de zulüm riskiyle karşılaşmaktadırlar.⁷⁰ Geri kabul prosedürünün bir parçası olarak Rusya'nın yurda dönen etnik bir Çeçen'in geri kabul edileceği ülkeyi bu şekilde yurda dönen kişiye yönelik davaların olup olmaması konusunda bilgilendirme zorunluluğu bulunmaz. Dolayısıyla, yurda dönen bir kişi, kendisine karşı açılan yasal bir dava varsa, Çeçenistan'a ayak bastıktan sonra kendini bir anda gözaltında bulabilir. Suçlu iadesi prosedürü konusunda yabancı bir ülkede mülteci statüsü olan ve gönüllü olmayan yollarla yurda dönen Çeçenler, Rusya'ya iadeleri sonrası insan hakları ihlalleriyle

⁶⁸ “V RF Osuzhdeny bolee 150 vernuvshikhnya iz Sirii boevikov”, 2.12.2015, Mevcut: <http://www.interfax.ru/russia/482746>

⁶⁹ ECRE - Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi: Guidelines on the treatment of Chechen internally displaced persons (IDPs), asylum seekers and refugees in Europe, 8 Mart 2011 Mevcut: <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/161.html> [16.03.2017]

⁷⁰ ECRE - Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi: Guidelines on the treatment of Chechen internally displaced persons (IDPs), asylum seekers and refugees in Europe, 8 Mart 2011 Mevcut: <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/161.html> [16.03.2017]

karşılaşabilirler.⁷¹ 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mülteci Sözleşmesi Madde 33'e göre, Rusya dâhil tüm imzacı ülkeler geri göndermeme prensibine saygı göstermekle yükümlüdür.⁷² Ancak Rusya'nın suçlu iadesi uygulamasında bu prensibe uymadaki başarısızlığına ilişkin pek çok dosya rapor edilmiştir. Azerbaycan'da bulunan bir mülteci olan ve Rusya'ya gayri resmi sınırdışı edildiği belirtilen Ruslan Eliyev vakası bu riski çok net göstermektedir. Ruslan Eliyev, 2006'da Çeçenistan'da ölü bulunmuştur. Bir çantaya konarak helikopterden atılan vücudunda oldukça kötü şekilde işkence gördüğünü gösteren izler bulunmaktaydı.⁷³ Rusya'nın olumsuz insan hakları vaziyeti, sınırdışı edilen kişiler için öldürülme veya işkence görme riski nedeniyle gönüllü olmayan yollarla yurda dönen Çeçenler için önemli bir zulüm riski oluşturmaktadır.⁷⁴

⁷¹ ECRE - Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi: Guidelines on the treatment of Chechen internally displaced persons (IDPs), asylum seekers and refugees in Europe, 8 Mart 2011 Mevcut: <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/161.html> [16.03.2017]

⁷² "Final Act of the United Nations Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons", Mevcut: <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10>

⁷³ ECRE - Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi: Guidelines on the treatment of Chechen internally displaced persons (IDPs), asylum seekers and refugees in Europe, 8 Mart 2011 Mevcut: <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/161.html> [16.03.2017]

⁷⁴ ECRE - Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi: Guidelines on the treatment of Chechen internally displaced persons (IDPs), asylum seekers and refugees in Europe, 8 Mart 2011 Mevcut: <http://www.ecre.org/component/downloads/downloads/161.html> [16.03.2017]

5. ANALİZ VE SONUÇ

Bu rapor bulgularına dayanan analiz göstermektedir ki, Çeçen Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu yetkilileriyle isyancı silahlı gruplar arasında Çeçenistan ve Kuzey Kafkasya bölgesinin komşu kısımlarında süregelen çatışma Çeçenistan'da insan hakları ve inanç özgürlüğü durumunun kötüleşmesine yol açmaktadır. İsyancı silahlı grupların zaman zaman faaliyetlerinde şiddete başvurmasına rağmen silahlı çatışma günümüzde çok yoğun değildir.

Çeçenistan ve Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerindeki etnik Çeçenlere yönelik insan hakları ihlalleri keyfi gözaltılar, işkence, adam kaçıрма, ölüm tehdidi ile bu kişilerin akrabalarına yönelik fiziksel şiddeti içermektedir. İlaveten, Çeçenistan ve Rusya Federasyonu yetkililerince "dini aşırıcular" olarak yaftalanan muhalif dini gruplara karşı inanç özgürlüğü ihlalleri Çeçenistan'da izinli olmayan tüm dini faaliyet biçimlerinin yasadaştırılmasına yol açmaktadır. Çeçenistan ve Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerinde hapis cezası çeken Çeçen mahkûmlar için hapisane koşulları da oldukça kötüdür. Çeçenistan'daki oldukça kötü insan hakları durumu ile Çeçenistan ve Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerinde hapis cezası çeken etnik Çeçen mahkûmlar için hapisane koşulları nedeniyle gönüllü ve gönülsüz yurda dönen Çeçenler için ciddi riskler bulunmaktadır.

Sonuç olarak, silahlı isyancı gruplar ile yetkililer arasındaki şiddetli silahlı çatışma, hâlihazırda zaten çok kötü olan Çeçenistan'daki insan hakları ve siyasal haklar ile hapisane koşullarının durumunun daha da kötüleşmesinde önemli bir negatif etkiye sahiptir. Çeçenistan'daki şu gruplara yönelik önemli ölçüde zulüm riski olduğu sonucu çıkarılabilir: birincisi, herhangi terörist faaliyete katılımına ilişkin güvenilir kanıt bulunmadan politik olarak hedef alınmış, şiddete başvurmayan Çeçen kişiler; ikincisi, bu tür politik hedef gösterilmiş şiddete başvurmayan kişilerin akrabaları; üçüncüsü, "dini aşırıcular" olarak etiketlenmiş dini grupların şiddete başvurmayan üyeleri; Çeçenistan'daki veya Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerindeki Çeçen tutuklu ve mahkûmlar ve son olarak yurda dönen Çeçenler.